

325. VIII.
4.
Sednare Delen,

Om

GAMLE CARLEBY,

Med Wederbörandes Minne/

Utgiftwen/

21f

PRÆSES,

JACOB CHYDENIUS

JAC. son,

Och

Som et Academiskt prof,

Allmän granskning understådd / i Åbo Academies Öfre
Sal / den 7. Dec. efter middagen / 1754,

21f

RESPONDENS,

SAMUEL FABRELL,

Uorr Sinne.

~~~~~
ÅBO, Tryckt hos Direct. och Kongl. Boktr. i Storsörstens
Domet Finland, JACOB MERCKELL.

Kongl. Maj:ts

Ero: Di nare och Capitaine wid Des Lif: Dragone Regimente,
Den Wålborne Herren,

Herr THOMAS
HOLMSTEDT.

Kongl. Maj:ts

Ero: Dienare och Regements Quarter - Mästare wid Åbo Låns
Lif: Dragone Regimente,
Wålborne Herren,

Herr FRIEDRICH
GRÖNHAGE.

Kongl.

Ero: Dienare och Cornett wid
Wålborne

Herr CHRISTLIEB

För samhet och årtånska bår med fullt stål falla på des
rars ynnest för mig, har varit så ogemen, at den
tilfalle, at yttra min årtånska; ja det selar mig af-
wördnad; Jag har ännu ej heller hunnit lära, at en ren
är derföre blott uprichtighet och wålmening: Min wörd-
Ester min tunga staptar, och min penna gör misströisnin-
mitt inre, som är i stånd, at trofsa den wåltaligaste. Låt
ringa wördnads betygelse åga det eftertryck, som jag öns-
städse med wördnad lesa,

Minne Höggunn

Ödmåttaste
SAMUEL

Kongl. Maj:ts

Pro: Tienare och Capitaine wid Armen,
Wälborne Herren,

Herr **WILHELM
EHRNSTOLPPE.**

Kongl. Maj:ts

Pro: Tienare och Lieuten-
nant,

Wälborne Herren,

Herr **HENRIC
DAHLMAN.**

Maj:ts

Äbo Löns Lif-Drigone Regemente,
Herren,

LEBR. CARPELAN.

lätt, som fått sägna sig af öfwerflödig godhet: Mine Her-
wida öfwerträffat min täncka. Allt här tills har mig selat
wen nu: ty inga ord äro tillräckliga, at uttrycka all min
Sögaktning består i trusade ord: Min största höflighet
nad blyges ej wid den dräkt, som är den naturligaste-
gar, så nödgas jag taga mig frihet, at beropa mig på
Höggunstige Herrar, min ensaldiga wälmening med denna
skar, då skal jag anse för en öwiforlig skyldighet, at

stige Gynnarens

Tienare

FABRELL.

Sergeanten,
Wälborne Herren,
**Herr AXEL GERMUND
LILLIEGREN.**

Lands- Fiscalen,
Ädle och Sögachtade,
Herr JOHAN HAXEN.

Inspectoren,
Ädle och Sögachtade,
Herr PEHR GRANROTH.

Då jag här tecknar Edra namn, är min affsicht så mycket menlösare, som jag anser för en skyldighet, at wid gifwit tilfälle adaga lägga den innerliga årtåntsla, hwar med jag påminner mig Edra mångfaldiga wälgierningar. På et wärdeligare sätt borde Eder godhet af mig årtånnas; men min oförmögenhet dertil är ju Eder bekantare, än at den af mig behöfde widare omordas. Änse då dessa så ord, som oförmögna tydare af den tacksamhet, som inga omstiften skal förändra, i mitt wördnadsfulla sinne; och underlåter ej at framdeles gynna den, som, med all sällhets tilönstan, stättat för winning at wara,

Minna Herrars

Ödmüske Dienare
SAMUEL FABRELL.

J. H. N.

S. I.

Sedan uti Förre Delen är anför-
 det, som om Staden i synnerhet tyckts nödigt
 at nämna, återstår afhandlingen, om det främ-
 liggande landet, som äfwen kommer under namn
 af Gamle Carleby. Denna Gamle Carleby
 Soek kallades fordom Rockola, eller Rockolahsi, hvilket
 namn orten, äfwen hos Carelare, Savolax och Tavastes-
 boar, samt en del andra Finnar ännu behåller. Gammalt
 folck på denna ort, weta ännu almindt berätta, at denna bygd,
 så blifwit kallad af en lång och smal wit, som legat under
 Wodertyrskan, och nu är allenast en grund och sumpig up-
 sandning, den der åter blifwit nämnd Rockolahsi, det är
 Orawit, af 4 stora stenar, wid sundet af samma wit, som
 heter Kokon-kivet, Gränstenar, emedan Orarna på dem
 plågade äta det rof, de sig utur watnet kunnat förskaffa;
 samma stenar finnas ännu 2 på norra sidan om det nu så
 kallade Stadsens sand, uti Savila hagen, och 2 söder om
 samma sund, in i Staden på Christopher Cronbeks och Mi-
 chel Hops tomtar. Sebermera har orten blifwit nämnd Car-
 leby, som troligast synes af Konung CARL den 8:de eller

Knutson (a). Ty då denna Konung på isen wid Stock-
holm åhr 1465 blef af sin motståndare Arke-Bischoffen Jöns
slagen (b) och tvungen at uppenbarligen i Stockholm på Nads-
hulet afswäria Riket, samt bekom til sit underhåld Näsaborg
och des län (c), for han öfwer til Finland, men blef af då
warande Bischoffen i Åbo, som war Konung Christians
i Danmark anhängiare, förment, at besitta Slottet och nyt-
tia des län sig til underhåld; hvarföre Konungen med så stor
kostnad uppehölt sig i Åbo, hela sommaren öfwer, at han
ei war i stånd at betala sina förstråknings män 50 markor öre
tig (d): och som Konungens medhållare Nils Scure i Swe-
rige ei kunde sig där uppehålla, för försäteligit eftersättande,
utan nödsakades, at fly til Eric Årelsson, Högvidsmans-
nen på Viborg, (e) så är trolig, at Konungen ei heller
i Åbo, mit emellan sina fiender war säker; utan håller man
före, at han sig i löndom begifwit til detta Rockola Capel,
der han i stillhet och ro kunde sit widriga ödes emfistten af-
bida. Den ostadiga lyckan hade redan twenne gånger prydt
honom med Eroner, samt nu 2:ne gånger förwist honom sit
Fosterland. Nu återstod en lyckans wärfwel, sem från stör-
sta armod wälfde honom åter på den waklande tronen och fäs-
te på hans hufwud den slippriga Eronen. Då Konung
CARL, den 12 Nov. 1467 kom från Finland tillbaka til Stock-
holm och besteg Tronen, tyckes mycket sannolikt wara, at han
denna ort, dit han tog sin tilflucht då han annerstades wä-
rsaker, benådat med namn efter sig sielf.

Allt detta bestyrkes af en alman sägen här om på den-
na ort, som ei på något sätt tyckes wara stridig med det
håfdateknare lemnat of em dessa tiders händelser; Ty at or-
ten redan uti Konung GUSTAV den 1:as tid blifwit kallad
Car-

(a) Jemsör Herr Ryrköherden Mathesii Disp. de Ostrobothnia. p. 69.

(b) Samuel Kustendorfs inledning til Swenska Historien Pag. 225.

(c) pag. 226. (d) loc. cit. (e) loc. cit.

Carleby), wltnar den handskrift, som Herr Kyrkoherden Mathenius uti sin Disp. de Ostrobochnia pag. 35 uti Noterna anför; och är således ei nämnd efter Konung CARL den 9:de, som under sin resa genom Österbottu berättas här hafwa utset rum til en Stads ankaggande. En gammal Curjeus handskrift, som Cancellie Rådet Herr ANDERS ANTON VON STIERNMAN, uti hög gunstigt bref til mig, af den 8 Maji näst förflutne, berättar Sig hafwa, intygar äfwen det samma. Här med gör ännu et Kyrkoherdens i Gamle Carleby, Eric Mathias Falanders samlingar om Österbotts öden, bland hwilka des Son: Son, Herr Rådsmannen i Gamle Carleby, Jac. Falander intygar sig äfwen hafwa läst en dylik berättelse: Denna sin Fars samling, war sedermera Probstien och Kyrkoherden der sammanstoddes, Isaac Falander sinnad at uti en Disputation *de factis Ostrobochnie* utgifwa, men som der inslöt mångt, som den tiden ei smakade, fick den ei se dagsluset, utan kom denna samling, jemte många andra skrifter, som funnos hos des Broder, Probstien och Kyrkoherden i Gamle Carleby, Jacob Erici Falander beflageligen uti fiendens händer år 1714.

Carleby kallades Sochnen alt tils Gamle Carleby Stad blef grundad, men sedan har Sochnen med Staden blifwit ifka nämnd.

S. 2.

En af de märkwärdigaste händelser i Österbottu, som förtienar en fornlästares upmärksamhet är sannertigen det här bekanta Klubbekriget, på Finnsa Tuhia: eller rättare Tuija: sota, hwilket, anstönt hela Österbottu tagit del uti, doch några få ställen i synnerhet bära lämningar af: så kan uti Gamle Carleby ännu ses en tumelplotz på Holmbacken, der Böndernas modiga klubbox flera ihjäl: fla:

flagit, af hvilka åttifiliga en lång tid på Rysseskwalfvet härskades äro blefne efterwerlden til teki förvarade. Och som ingen publique skrifi är utkommen, hvaruti man tillgången af hela detta buller i et sammanhang kunde finna, så tror jag mig hafwa full anledning at i korthet här något derom säga.

År 1596 lät Clas Flemming på Konung SIGISMUNDS befallning, i Finland inqvartera det frigsfolk, som nyligen emot Ryssen blifwit brukat, hvilken inqvartering föll, i synnerhet Österbotningarne så odrägelig, at stora klagomål deröfver til Hertig CARL inkommo (a), och änteligen seglade Bengt Pålsson, jemte några andra Bänder från Österbotn, i Augusti Månad til Stockholm, at der sig hos Hertig CARL rådfreda; då de blefvo skälda, at styra wäld med wäld och fördrifwa dem, som woro hos sig inqvarterade.

Här af fick Almogen mod, satte sig uppenbarligen mot Konungens Rytteri, så at det på Flemmings befallning måste draga sig tillbaka, (b) upsköte de ännu qwarblefne och dem, jemte deras medhållare ömteligen handterade, sänkte en del af dem lefwande under isen, skälte en del såsom mål, samt lät deras hufvud med böxor och pilar efterskutas, at förtiga mångt annat. När alt detta dem wäl lyckades, samlade sig en stor myckenhet Bänder, som utwalde Jacob Illikin från Almola Sochn til sin anförare, under hwilken de skulle angripa Sawastland och Carelen; derifrån utdrifwa Rytteriet, förhärja Clas Flemmings, Axel Kurcks, And. Bojes, samt And. Larssöns sätegårdar och änteligen förstöra Åbo Stott (c). Härpå rustade Illikin, i synnerhet med de Dörre österbotningarne rätt starkt uti Sawastland, i början af 1597, der de försto fram, lika som förr uti Österbotn. Flemmingen war det

ta

(a) Se Jon. Werwings Kon. SIGISMUNDS och Kon. CARL IX; des Hist. Första delens pag. 293.

(b) pag. 299. (c) pag. 322.

ta buller ei obekant, men med des hånmande blef genom den falska Olof Swerkersson i Åbo undragit, tills Illikin redan war i Birkala (d) Sochn, derifrån han ändteligen blef af Flemmingens Ryttteri tillbaka dreswen, och til Tamaststegen efterjagad.

Emedlertid blef Abraham Melchiorsson förordnad til fogde i Österbott (e) och fängslade Jacob Illikin, Bengt Pals-son, med flere dem han ansåg för uphofsman til detta buller emot Konungen, af hwilka den sednare i fängelset ömfeligen dog, men den förre, nemligen Illikin med 5 andra Bönder blef halsbüggen och steglad i Åbo. Sådant wille de Norre Österbottningarne hämnas, och derföre sammangaddade sig Allmogen uti Kimi, Jio, Uhleå, Limmingå, Salo, Pyhäjoki, Celajoki, Lohtea och Carleby Sochnar, samt wid Carleby Kyrcka lade sig i förfät för Abr. Melchiorsson, slogo en del af hans manskap (f) dreswo honom på flykten, der han sedan

A 3

af

(d) I denna Sochn skal efter berättelse finnas Klubber mycket lika dem, som funnits i Gamle Carleby, och torde wara lämningar af detta Österbottningarnas tåg.

(e) Denna Abraham hade wäl efter Herr Cancellie Rådet And. Anton von Stierhamns anmärkning til Werwings Hist. förra del pag. 329, Kon. Sigismunds fullmakt at wara fogde öfwer Österborns Torra Probstieri, men at hans wälde äfwen sträckt sig til de orter af Österbott, som nu höra til den Södra delen, synes deraf, at han fängslat jac. Illikin från Ulmola och Bengt Palsen boende i Kyrö, bägge Sochnar Söder i Österbott belägne. Då han blef öfwerfallen i Carleby, hade Böndernas rejsning honom ei kunnat wara öwitterlig, om han warit wägran- de i den Torra delen, utan han tyckes kunnat rågasandes söder ifrån norr at, och blifwit da på wägen öfwerfallen här i Carleby.

(f) Efter Werwings berättelse skal Konungens folk wid denna tröfs- ning ei warit öfwer 50, utan twiswel Ryttare, hwilka af de i förfät liggande Bönder i dagsgroningen hastigt blefwo öfwerfallne, och 22 af dem, för än de wäl kunnat blotta nagen warja ihjalslagne; ibland hwil- och war Gab. Trälöf, Grefwre Abraham Palsen bates Präceptor, hwars sonson And. Jönsson 1677 blef adlad och kallad Riddenslöf. Märkeligit är at Abraham denna gangen således undslap, at han sin Wargssins

af några Carleby Bönder blef fängslad, förd til Stockholm och anteligen der halsbuggen (g).

När nu de, som med Konungen höllo blefwo wid Carleby slagne, upreste sig äfwen en stor del af de andra Finnar på nytt, och Österbotningarna samlade sig mer och mer, at fortsätta sin seger, tågade til Ilmola Kyrcka, nedertogo der sina, af Abraham Melchiorsson steglade stallbröder och dem i Kyrkogården begrofw. Äti en by i Närpis Sochn, der några Konungens Ryttere woro qwarblefne, fängslade de dem och med berlingar trängde under isen, emedan de annars ei kunde rymmas i en så liten bäck, som de når til byn öfverkommo; ja Quänsfolken i byn woro så förbittrade och tiltagsne, at de sönderlogo de fängslades hufvud med ämbar och midlbjottor.

Denna tid ankom Israël Larsson född i Hernöland, och som förr warit Fogde i Sverige, på Hertig CARLS förordnande at wara i Österbota Besättningshafwande: Han emottogo Bönderna med stor glädje och gjorde til sin anförare, i förbändande Hans Kranks ställe. Emedlertid flyndade Clas Flemming sig med 2500 Ryttere Bönderne til mötes och förmante dem wänligen, at utan blods utgiutelse fara hem, bewisa Konungen lydno, samt sin skatt utbetala; men Bönderna läto inga föreställningar gälla, utan gingo på Ilmola å isen och började med sina stycken skjuta, på Flemmingens Rytteri, som myckenheten oansedt, de oförfarna Bönderne snart kringrände, en del nedgiorde och en del fängslade. Här omkommo wid påsk 5000 Bönder, af hwilka en del 12 och 12 uti knippor blefwo sammanbundne och under isen doppade och updragne, tills de blefwo på ömkeligt sätt döda; men de förnämste Bönderne blefwo hâlne i fangelse

Fiortel lemnade til Hans Krank, Liming. Böndernas anförare, som för sin klädebonad så när blifwit ihjälslagen.

(g) Werwag Loc. Cit.

geffe. Den förbemañte anföraren Israel Larsson flodde straxt i början af slaget och uppehölt sig länge i skogarne. Flemmingen sköfde sedan Rörå Prästegård, emedan kyrkoherden därstädes, Simon Slarek upåggat Almogen, det kyrkoherdarne i Loheda, Carleby (h), Vedersöre och Wirmå (i) afwen gjorde, dem han jemte Bönderna lät til sig föra, med hårda ord taltte, straffade dels med lugg och slag, dels mingade dem at med tänderna bita tegelstenar lösa utur hwilen, och förebrädde dem, at de lofwat så nederrifwa Åbo Slott, släppte dem lösa med starka förmaningar til lydno, lät upruga de af Bönderna begrafna och förut fleglade kropparna, samt på nytt ställas på stegel igen (k). När nu således största delen af Österbotns raskaste manskap ömfeligen blef nedsläbat, och Ilmola-strömmen deras hufvuds blod uti sina swala forsar fringsfölgde, war hela landet nästan ödelagt och bulret ändteligen ändat.

Utom dessa anförda omständigheter, har man berättelse om 3 andra särskilda träffningar, som i början af detta buler förelupit emellan Bönderna och Konungens Rytteri, hwilka aningen af brist på nödiga underrättelser från orten, eller ock för deras mindre värde skull, torde blifwit af våra hafsda-tekunare förbigångne. Den första, som ock varit sielfwa början til hela Klubbefriget skedde i Storlörå med förposten af Konungens Rytteri, som dragit sig Norr ifrån til de Gddre Sochnarne: den andra straxt der på med hela Rytteriet i Ilmola på Sandavuori; och den tredje intet långt derefter på Tawast-skogen, der Rytteriet sig förskansat, altid med den fördel å Böndernas sida, at deras tilltagshet widare läckade dem at wäga sig åt Tawastland, der ifrån de likwäl, på sätt som före bemält är, blefwo ändteligen afwiste. Här wid tyckes dock tveydigt, om Böndernas seget

(h) Då war kyrkoherde i Carleby Carolus Erici Sursill.

(i) Wirmå lærer här böra lösas Wöro, som af Werwing torde wara förskrifwit.

(k) Pag. 336. följ.

ger i beröfde träffningar härredet af deras tapperhet, eller om Rottneriet, som af Fleming fick befallning, at draga sig tillbaka ei wille gädra afwaraktigt motstånd.

Om den så kallade Poica, Pontu, eller Bengt Pålson påstås allmänt, at han varit hemma från Carleby Sochn, Håstikandabo och Gammalgården, och beröfde afwen Gammalgårds Bengt kallad blifwit. Detta tyckes stridande med det Werwing berättar, honom varit boende i Ryro Sochn; men bägge berättelserna torde så lätteligen kunna förenas, at han varit född och uppvuxen i Carleby på Gammalgården, och sedan flyttat der ifrån til Ryro.

Anföaren för de Carleby Bönder, som förde Abraham Melchiorsson fången til Stockholm, berättas hafwa varit en Bonde ifrån Mustasari Sochn, Stor Nils wid namn, hwilken Zuhlsotta egentl. Predikastols dören i Mustasari Kyrkan för Abrahams Catholiska Präst, på det han Zuhlsdögen der ei skulle predika; gick der på til Kyrkholm, fånglade Abraham och honom balbunden i en Gläda förde, som före bemäktat, til Stockholm.

Deßa berättelser har i sinnet Herr Rådman Jacob Falander mig gänstigt meddelat, och tyckas med så mycket större fog hafwa här bort afbräas, som de utaf hans Faders Fader, Kyrkoherden i Gamle Carleby, Eric Falander, något öfwer 50 år efter Klubbekriget blifwit i Landet samlade, och utom deß äro måst öfwerensstämmande med det våra pålitligaste hafda teknare weta at anföra: Det endaste hwar uti denna berättelse synes stridig, är angående slaget wid Carleby, hwar om föregifwes, det Bengt Pålson varit tillföre til detta Norra Almgens upbrätt; at Abraham Melchiorsson redan före detta slaget blifwit bortförd til Stockholm; at detta slag varit det sista af Klubbekriget; at de stridande ei före än i sena mörkret blifwit slöda, hwarandra omöjliga om segen; och at ändteligen Bönderna gifwit sig Norr å: Då man

tilförelse, at Bengt Pålsson för detta Norre Almogens utbrätt redan war i fängelset död; at Abraham Melchiorsson wid samma slag med sin förberörde Wargssinspås war närvarande jemte sina 50 Rottare; at denna träffning ei varit den sista, utan gick näst för det sista blodbad på Ilmola isen, och ändteligen, at Almogen intet ovisst om utgången wände tillbaka från Carleby Norr åt, utan ryckte ännu längre fram åt Ilmola.

Som hela detta buller af Böndernas brukade wapn blifwit Klubbekrig kalladt (1), så har jag ei hållit otienligt, at äfwen bifoga en ungefärlig ritning på de besynnerligaste klubbor, som til 1715 blifwit på Gamle Carleby Sochns Kyrckohwals förwarade, efterwerlden til wedermåle: se Fig. A. och B. Til andras ompröfwande lemnar jag, om alla sådane klubbor tient til wapn at hugga, slå och bulta med, och om icke en del åtminstone endast blifwit brukade til friggstefn, hållt de til annat tyckas wara nog otienliga. C. och D. äro twänne klubbor, som finnas uti Sääxmäki Kyrcka, på hwilka min Landsman Herr Henric Wegelius mig lemnat ritning.

S. 3.

Såsom hela Österbotn fordom dags varit delt allenast uti 2:ne Probsterier (a) så är ock onckeligit, at Gamle Carleby Sochn, uti äldre tider hört under Pedersöre Pastorat (b); emedan Pedersöre och Mustasari Kyrckor, uti hela Österbotn äro de äldsta Moder- eller Hufvuds Kyrckor (c), hwarom en alman berättelse är här i landet;

(1) Här om och dylika omständigheter kan läsas hela förre delen af Disp. Om Klubbekriget i Österbotn.

(a) Diss. de Oikob. pag. 8. (b) pag. 71. (c) jemför pag. 77. 78. 79 och 86.

det; men när Gamle Carleby Sochn blifwit från Pedersdörs söndrad, och när den fått sin egen Ryrkoherde är orvigt: dock är troligit, at det skedd wid påsk År 1467: 8 eller 9, då denna ort äfwen blef nämnd Carleby. Wist är, at under Carleby (d) wid des söndrande från Pedersdörs lydde Lohtea, Kelwiå, det som nu kallas Gamle Carleby och Pårös, som nu heter Cronoby: ty År 1780 fingo Lohtea, (e), 1607 Cronoby, der för warit et Capel, som kallades Pårås (f), men Kelwiå 1639 (g) sine egne Ryrkoherdar, och namn af Sochnar för sig sielfwa. Sedermera har Gamle Carleby Sochn blifwit oföndrad.

Så wäl denna ort, som många andra uti Österbotten har twifwels utan warit lydande under Herskaper (h); men hwilka warit ägare, så af denna, som flera Sochnar uti de äldsta tider är en obekant sak: dock twifles den handskrift, som Herr Ryrkoherden Machenius uti Disp. de Ostrob. pag. 35 anför gifwa anledning at tro, det Carleby, Pedersdörs, och Wörs (i), i Konung GUSTAV den 1:as tid lydt under

(d) pag. 72. (e) pag. 66. (f) pag. 72. (g) Pag. 68. (h) pag. 5.

(i) Det wore i mitt tycke wäl wärdt, at wid tilfälle upräkna de gods, byar och Städer i Österbotten, som nästan alla warit förlänte, i Drottning CHRISTINAS tid, til ättfulliga mer, eller mindre förtiente män. Jag höppas ock, det faller ei den läsaren osmakeligt, som hafwer tycke för gamla sanningar, om jag här något anförer beträffande några byars förläande i Wörs Sochn; skönt det egentligen ei hörer til mitt ämne. Herr Cancellie-Rådet ANDERS ANTON VON STIERNMAN, Hwars uttrödteliga sit uplyst många äldre händelser i wårt Fädernesland, Hwars witterhet, och Hwars makalösa tjenster mot det almänna lemnar wärdare pennor, än min, öfwerföddigt tilfälle at wisa sin konst, hafwer uti hög gunstig skrifwelse af den 16 nyfwerne OÅob. mig följande meddelat i detta ämne.

Riks-Rådet och General-Lieutenanten af Infanteriet, GEORG PAIKULL, blef 1651 den 20 Sept. Friherre, och fick då tillika til Friherstap 82 $\frac{1}{2}$ Mantal af efterskrefne byar och gods i Wörs Sochn, nemligen Raitajari, Orawais, Kimo, Rötijoki, Mäkipä, Rostiby, Bergby och

der Knut Fordell. Uti Gamle Carleby Sochn och Witsar by, finnes ännu et hemman, som kallas Fordell, hvilket gifwer anledning at täncka, det här til äfventyrs warit en af de olaga hammarne, som onitalas, der samma Knut Fordell, antingen ständigt, eller åtminstone wiisa tider idlat lifspenskap med det omliggande landet: detta Fordells hemman är nu wäl ei så belägit, at dit någon siöfart kunde ske; doch twifles man af sielfwa byns namn Witsar, eller Wihthasari, på Swenska Ris- eller Spö- Öd, kunna sluta, det samma ort förr warit närmare til watten belägen, hwartil de här ei sålshnta stora uplandningar kunnat bidraga. Med fog synes kunna slutas, at bemänte Fordell warit en mächtig och den tiden mycket betydande man, efter han hade 3 så stora Sochuar under sig. Uti Drottning CHRISTINAS tid war denna Sochn förlänt til det Friherrliga Banerska huset (k), men

B 2

blef

Lomby, med alla der til höriga lägenheter, bus, jord, åker, ång, fog, mark, siöar, äar, holmar, sist- och sifferwatt, qwarnar och qwarnställen, samt andra tillägor.

(k) Uti förenämde skrifwelse är mig följande afwen hög, gunstigaft meddelat.

År 1651 den 20 Nov. när BANERAR blefwo Friherrar fingo de samma dag til Friherkap efterskrefna Kronones byar i Gamle Carleby Sochn uti Österboth, nemligen; Nivåby, Nederwetil, Kousby, Öfwerwetil, Röringsby, Perhåby, Halså, Röstö, Korpilatti, Wihtharby, Storby, Sälaby, Kallis-näs, Wänturs-näs, Linnusperå, Longnäs, Tärwilå, Kousar, Kivilatti och Palåby, jemte Gamle Carleby Stad, med all den rättighet, som Friherrar deras Städer i sina Friherrådome besittia: de fingo tillika Konungs Byrskö tionden af alla ofwanbenämde gods och byar, så som Konungs sakören, samt alla Säradsböfdinge rättigheter, som af dem falla kunna; dock med sådan bested, at de skola låta förskaffa den menige man, som dem således undergifne äro, Lag och Rätt: desliques skulle de tillsättia förståndiga Domare, som skulle efter Swes Rikes Lag skipa hwarjonn och enonn Lag och Rätt. Crimen laste Majestatis, eds- äres brott, fästeri, mord, hor, och den som beläger en ägta mans hustru skulle af Konungen afdomas.

blef sedan åter för Kronan blot tillhörig ansedd, jemte många andra förlänningar (1).

De märkeligaste öden, som denna Sochn sedermera undergått, hafva varit måst gemensamma med Staden, dem jag uti Förre delen, § 4 omordat. Jag wil alt så för korthetens skul ei här nämna, om de spår, som sägas och ännu ses, efter en mordisk fiende; Jag går förbi huru krigsläger förtårt på denna ort alt, ja äfven det uti diupaste skogar varit undgängt; Jag lemna obemäkt, huru denna Sochn År 1710 måste sakna en stor del af sina invånare, som af en inlettad svår pest blefvo döde: jag förtiger den nöd de Åhren 1696 och 97 infallande misvärtår förordsakade; den misfning landet hade af de inom denna tid af hunger döda mer än 500 personer, och flera för hungers skul bortflyttade hushåld har jag ei tillfälle at omtala: Jag säger allenast, at så bistra och tida olyckor öfvergått denna ort, at ingen må undra om hushållningen ännu saknar sin rätta högd. Samnerligen, mindre svårigheter hade hos mångt folck kunnat förordsafla större hinder.

S. 4.

 ochnens Moderkyrka ligger $\frac{1}{2}$ mil söder om Staden (a), på en högd, som af sit fordnå låge ännu kallas Solms backa: när den blifvit byggd kan man ei weta, men at den måtte vara mycket gammal, wittnar så wäl, murens fasthet af grof gråsten, som bristen på all sägen och berättelse om dess ålder: den är 41 alnar lång och 17 bred; dess mur är 9 alnar hög på sidorne, men wäl 18 uti båda gaffarna; har innan til, et högt hwallf, och utanpå et gamla resigt spån

(1) Dill. de Ostrob. pag. 6.

(a) Det tryckfel, som uti Förre delen § 3 sig insmygt, behagar läsaren således ändra: Staden anlades $\frac{1}{2}$ mil Norr om Carleby Sochnekyrka.

spån-tal utan torn. Uti västra gäfweln är en sten långt uppe i muren, som man har den sägen om; at den hwar mid-sommars natt swettas blod, af ordsak, at här en ofskydlig blifwit aflifwad, den der sagt; Stenarna skola witna om min ofskuld; denna stenen är en half förwitrad Pyrites, som wid hwarit infallande slag-regn med wästan wäder färgar watnet och muren med sin jern-rosta. År 1709 och 10 upbyggdes på södra sidan om kyrkan et kor, öfwen af gråsten, 19 alnar långt och 10 bredt. Kyrkan är innan til prydd med en stor Altar-tafla i Östra gäfweln, omkring fönstret öfwer Altaret, neder ifrån golfwet, alt up til taket som år 1749 blef giord och på följande sätt utzirad. Öfwerst föreställes Natwar-dens instichtelse: på norra sidan om fönstret står Aron i sin Öfwersta-prästa skrud, med röfelse karet i handen och denna under skrift: Ärliga mäste Aron ofra alltid ena handa offer, och kan icke göra dem fulbordade, som det ofra. Heb. 10: 1. Gent emot på södra sidan om fönstret hänger Krälsaren på korset med denna under skrift: Men med et offer hafwer han ewinnerliga fulkomnat dem, som helige war-da. Heb. 10: 14.

Under Aron på södra sidan står Moses med Lagsens taf-lar i handen; har denna underskrift: Förbannad ware den, som icke fulkomnar all denna Lagsens ord. Deut. 27: 26. Gent mot honom på andra sidan står Johannes Döparen pekandes på Krälsaren, med denna öfwer skrift: Si Guds Lamb, som bärt tager världenes synd. Joh. 1: 29. och denna under skrift: Kristus hafwer förlåsat oss från Lag-sens förbannelse, då han wardt en förbannelse för oss. Gal. 3: 13.

På sielfwa Altaret läses på en skifwa med förgylta ras-mar, dessa gyldene ord: Jag är lifsens bröd, hwilken som äter mitt kött och dricker min blod han blifwer i mig och jag i honom. Joh. 6: 48, 56. Altaret är klädt

med rött Sammet, hwar på äro sydda bokstäfverna J. J. E. M. inbunden, och åra-talet 1683.

Under Altaret har Kyrckan en hwalfd sten Kellare. På norra sidan i Choret är en liten Låchtare, som fordnå tider blifwit ämnad för et Orgel-wärck och år 1640 tillika med Kyrcko hwalwet, Prediko-stolen och Choret blifwit målad, uti Kyrckoherdens Nicolai Galles tid, men sedermera 1749 om lagad, samt med wacker målning utjrad. På norra sidan om Choret, är en Sacristia af sten, som år 1699 til ganstka rummiff utwidgades. Straxt wid Sacristi dören är ingången til Prediko-stolen, hwilken af Kyrckoherden Schepperus år 1622 wid hans ankomst från Sverige år öfwerhåmtad, men sedermera år 1749 til största delen förnyad och ommålad. I wästra ändan af Kyrckan blef en stor Låchtare, så för mån, som för qwinnor i Probsten Kiemmers tid upbyggd och jirligen målad.

I Kyrckan hänga 4 Ius-Eronor af Mefing. 1:a i Choret med 12 Ius pipår, och denna påskrift. Denna Crona är för årad til Gamle Carleby Kyrcka af *Gabriel Liunge* son; af somnade den 22 Aug. begrafwen den 3 Okt. 1652. 2:a Cronan har 16 pipår och denna påskrift. *Erasmus L. Björckman* och hans hustru *Brita Joh. Dotter Präst* hafwer denna Crona förårdt til Gamle Carleby Sochne Kyrcka, öfwer des graf Anno 1695. Den 3:die hänger framför stora Låchtarn, och har denna påskrift. *H. Johan. Ulvik. Pro-west. über. Ingermanland. Grau. Elskin. Erasmus. Dochter. Anno. 1632.* Den 4:de hänger uti Ny-Kyrckan (så kallas det til bygda korset) och har 6 pipår.

På Altaret, Prediko-stols-frantsen, i Sacristian och wid Präst bänken finnas wackra Ius-armor utom 17 på wäggarna hänggande Ius-plåtar, alt af Mefing. Wid Communion brukas en wacker Silfwer Kanna, en stor öfwer alt för guld Kalck, patén och oblat-åst af Silfwer, samt en Måphata af rött rosigt Sammet, med Crucifix af Guld-galon.

Gräfs

Grasfwär finnas här följande med gras-stenar täckta. I Choret ligger en Kosteligen uthuggen sten med jern-ringar i alla 4 höden, har denna påskrift: Tänk på mig Gud til det bästa, i en Erants mittpå stenen ses dessa bokstäfwer; J. C. W. och H. C. D. samt dessa orden; jag hafwer hört dina bön, och sedt dina tårar. På stora gången ligger en gras-sten med denna påskrift. Denna grasssten och lägerstad, hörer Råd- och förnåme Wälachtad Sandels-man Johan Erichsson Präst och hans kära Sustru, S. Sisa Mats dotter Tust och deras rätta arfwingar til: Anno 1677. Mittpå stenen uti en Erants står et timglas på en dödsstalla, under hwilken tvenne ben ligga i korf, och under Erantsen följande rim:

Se Grant på denna Sten,
Swad Erants och Timglas tyder,
Strart för dig sielf til meen,
At sådant om dig lyder,
Wår du, som rosen Erants,
Må wål här i werlden fiter,
Snart kommer en annan dants,
Döds Stallan blir du liker.

Längre neder åt stora dören ligger och en grasssten på stora gången, med mindre läslig påskrift. Under dören til nya korfet ligger en grasssten, hwarpå läses följande: Sår under ligger begrafwen sal. Anders Myrich, fordom Borgare i Gamle Carleby Stad, med sin kära Sustru, S. Clara Mats dotter Tust, och deras lifs-arfwingar: 1677. Omkring stenen finnes desse ord; Wandringsman lär här rät blifwa död, at den som för din synd, bles död, må frälssa dig från ewig död, och måtta sist med Himmelst bröd. Uti ena hörnet står et Timglas, under orden: Irreparabile tempus. Uti andra hörnet läses dessa ord; Si sapis, öfwer et hierta med öga mitt uti. I tredie hörnet ligger en skuffel och tårkypa i korf, med dessa orden: Prævaricationis premium. I fier-

fjerde hörnet är en liff lista ut huggen, jemte orden; *Ultima linea rerum.*

På östra gäfwelen hänger Herr Majorens Daniel Barons adeliga wapen, med följande påskrift: Kongl. Maj:ts Trotienare och Major af des Österbotniska Regemente til sot, Wålborne Herren, Herr *Simon Daniel Baron.* har för sin Komung och Jädersnesland troligen settat och utstat många swära *Travaler* i fält och *Stragver*, besynnerligen År 1700 den 20 Aug. då han af Ryffen blef fången och 18 weters tid stickad i jern och boijor, tils han för medelst Kongl. Maj:ts lyckliga wapen blef förlädd; så som ock at han 1704 der på åter blef wed *Narvens* öfvergång fången och där under hållen i samfalte 18 års tid. Afled den 7. Okt. 1732 upå 60 års ålder och här begravnen; hwarföre och des efterlämnade Sögtårade kära Måka Wålborne Fru *Helena Baron* lätit detta til sin saliga Herres wälförtienta heder och äminnelse, samt Herrans hus til prydnad uppsätta, som stedde *Stockholm* den 1 Junii 1736. Widlyftigare beskrifning om hans försäder och lefwirne finnes här i Kyrko boken.

Uppå Kyrkogården står en åtta kantig ben-borg hwar på läses följande:

Du usla menstio barn, som wärldens wäg skal wandra,
Betänd din dödlighet, och si nu här för andra,
Dit stånd, din höghet, och hwad mehr för sálhets namn
Dig werlden bildat in: här fins en fattig bonde,
Så lita hwila med, den är af högre stände.
Den uslas, rikas ben, de ha här alt en hamn. År 1701.

Kyrkogården är omgifwen med en fast sten mur, som är kall: slagen och försedd med tieradt spån-stak.

Norr om Kyrkan, utom Kyrko gårds plancket står en wacker flock-stapel, med 3 wäl kläggande flockor uti: Den största af dem är 2 goda alnar i Diameter, wäger 6 Sten.
12 Lisp.

12 Liff. 19½ Marck, på hwißens Gödra sida såses följande:
Anno MDCXXV. Hac campana templi ruralis Veteris Carlebyen-
sum, in botnia orientali primum fusa est, Pastore D:o Jacobo
Matthai Scheppero, Consule Canuto Henrici, Judice Gabriele
Paali, Conduktore reddituum Carolo Jona. A:o MDCCXIV ob
hostilem Moscovitarum impetum patrios lares per 7 annos re-
liquit, donec reddita patria pace dulcissima in pristinum la-
cum migravit.

Vår du mitt döda liud med dina öron hörer,
 Bed GUD, at Han dig då til lefwand bättre förer.

På Norra sidan står: *A:o MDCCXXXVII de novo ite-*
rum ob obsonum ingratumque sonum Holmie funditur, Past. Mag.
Carolo Gustavo Werandro, Sacell. Primario & Seniore ministerii
D:o Henrico Røwing, Sacell. D:o Matthia Pazetho, Sacell. in We-
st. D:o Jacobo Forsellio, Redore Scholæ Civitatis Cand. Phil.
Abrahamo Thawonio, Adjuncto ministerii & Collega Mag. Erico
Kulberg, Uplando.

Will du troligt GLEKran dyrka,
 Laga at du blir Hans Ryrka.

Omkring brädden står: Bestält genom Handelsman-
 nen och Ryrka-Rådet Herr Christopher Carlbon, och gu-
 ten af Gerhard Mejer.

Medlesta Klockan är en alm och 11 tum i diameter, och
 har dessa påskrifter: *Guten i Stockholm af Jacob Birman, A:o*
1689. Past. M. Isaacus Erici Falander, Commisstri D. Christoph.
Carlenius, D. Daniel Matth. Grandel, Padag. D. Ernestus
Grandel. Jag glädes i det mig sagt är, wi skole gå in
i GLEKrans hus, Psal. 122.

Lilla Klockan är en alm och 8 tum i diameter, har dessa
 Inscriptioner: *Gloria in Excelsis Deo! Sub imperio Augustissimi*
Regis FRIDERICI I, Past. Ecclesie G. Carlebyensis Mag. Andrea
Kiemmer, sub cura & administratione Domini Jacobi Falandri,
sculpta a Gerh. Mejer, Holmie A:o MDCCXXXI.

Kom o Mensta hör jag ropar, och upbåfwer högt mitt
Lind!

Kom låt oss med frögd tilhopa låf hembara wårom
GUD!

Tacka Sonem allan tid, Som är oss båd huld och blid,

Uti Kyrkan förvaras åttskilliga Kongl. Förordningar, lat
fwitta jag de äldsta wil allenast nämna: Konung MAGNI
Snicks Förordning om Präste-rättigheternas utgörande, af år
1235, in originali med Secretet under, som jag pag. 3 Förra
Delen mig återopat. Konung GUSTAV den 16 Bref, om
Cronans och Prästens tionde, giswrit i Stockholm die Ja-
cobi Apostoli A:o Dni 1530: äfwen af den 27 Maji A:o 1538:
än ett bref giswrit Swartsiö, Lögdagen efter heliga Tors-
dagen A:o 1534: ännu Domini Michaëlis Olai Präste-bref
på Wöro gjeld, giswrit af Kongl. Slotet, Stockholm den 23
Sept. 1543. Konung JOHAN den 11:des Bref, om tions-
den, skrifwrit på Kongl. Slotet Stågeborg den 27 sept.
1572: Konung GUSTAV ADOLPHS Bref, om Präste-
rättigheterna i gemen, och i synnerhet, om Wederlag och
Winsäds betalande, efter den ordning, som Kamars-Råden
uppsatt, underskrifwrit och förseglat af den 6 Junii 1613; där
uti Församlingarna till gges, som följer:

Wederlag			Winsäd.			Wederlag			Winsäd.			Wederlag			W.		
	£.	£.		£.	£.		£.	£.		£.	£.		£.	£.		£.	£.
Kemi Eochm	16	5	Calajoki C.	20	8	Ilmola C.	8	8									
Ijo Eochm	18	9	Lotheå C.	20	8	Laihala C.	12	4									
Uhlea Eochm	16	4	Carleby C.	20	8	Alastaro C.	12	4									
Uhlea Präst f.	16	4	Cronoby C.	16	4	Kyrå Eochm	12	8									
Limingo C.	16	8	Pedersöre C.	8	10	Mustafari C.	24	10									
Carlö Eochm	12	2	Nycarleby f.	12	8	Malax C.	16	4									
Salo Eochm	20	8	Wöro Eochm	12	14	Närpis C.	16	8									
Pyhäjoki C.	20	8	Lappo C.	8	4	Lapfird C.	16	4									

Gans Åteson. Nils Anderf. Bror Anderf. J. Olteson.

Uti

Uti Kyrkoboken finnes följande Kyrkoherdars namn på detta sätt upptrefna:

1. D. Olaus.   4. D. Martinus.   7. D. Martinus.
2. D. Sigfridus.   5. D. Thomas.   8. D. Jacobus.
3. D. Bartholomæus.   6. D. Caninus.   9. D. Ericus.
10. D. Hagvinus, egit Pastorem 8 annis.
11. D. Olaus, creatus Pastor 1570.
12. D. Carolus Erici Sursill, creatus Pastor 1582, underströfvit Upsala Måte 1593.
13. D. Jacobus Matthæi Scopperus, Pastor creatus 1622.
14. D. Ericus Nicolai Galle, Smolandus, blef Pastor 1637.
15. D. Ericus Matthæi Falander, Pastoratum adiit Anno 1655, postquam Aboæ Templi Cath. dralis Oeconomus per quadriennium & antea Ecclesiæ Svecanæ Diaconus per 12 annos, pie in Dom. expiravit 1672 d. 25 Decemb. sub concione matutina, Dalecarlus natione.
16. D. M. Isaacus Erici Falander, Pastor creatus 1673, deinde Præpositus 1692, abdomivit 1693 d. 13 Maji.
17. D. M. Andreas Petrus, S. S. Theol. Prof. & Pastor in Nâderdahl, a Regia Majestate hic Pastor constitutus, supremum obiit diem in Augusto 1694 Ecclesiæ in G. Carleby nunquam revisa
18. D. Jacobus Westzyntbius, Regiis literis in Mariæstad datis 1694, Pastor G. Carlebyensis confirmatus, obiit 1702 d. 15 Novembr.
19. D. Mag. Jacobus Falander, Erici filius, Isasci frater, Past. & Præp. Cronobyensis, Past. Carlebyensis const. 1703. obiit in Aprili 1720 Moscovita ad huc imperante.
20. Mag. Ananias Kiemmer, antea Rector Scholæ Walsens, A:o 1721 Pastor constitutus, A:o 1734 demortuus.
21. Mag. Carl Gustav Werander, förr Regements Pastor i Österbott, förordnad Pastor i G. Carleby 1736, Probst A:o 1744, transporterad til Ahl- och Simunka Pastorat i Westmanland.

22. *Jacobus Chydenius*, *Kosamoensium & Lapponiæ Ki-*
mienſium per 12 annos Pastor, *G. Carlebyensium* Pastor
 conſtitutus Anno 1746.

Nu warande Capellänarne äro, Herr Mag. och Vice
 Pastoren *Martin Feitzius*, och Herr *Nils Snelman*: Söckuens
 Medhjelpare är Herr Mag. *Job. Tengström*.

Det äfsta Capell, som ännu hörer under Gamle Carle-
 by, är Öfwerwetil, 5 mil från Moderkyrkan belägit,
 Namnet härstammar af Finska ordet, *wetelä*, som betyder
 tunn, eller blöt, för de här befintliga blöta kärr och mosar.
 Det första Capell bygdes af trä År 1639, wid stranden af
 Wetil-å, men efter det war för trångt, bygdes et annat År
 1679, som ännu står, är innan til rätt wäl jiradt och öfwer
 alt måladt med äftilliga minnespråk på wäggarne: År 1750
 bygdes här en wacker ny Sacristia, och 1751 köptes en wacker
 Altartafla. Bland den öfriga Kyrkans skend finnes här äfwen
 en förgylld Kalk och patén samt oblat-ast af Sölwä. Guds-
 tiensten förrättas af en ständigt här boende Capellan, som af
 detta Capellgälds inwånare uppehålles. Ei flere än 4 Capel-
 läner hafwa här ännu warit; nemligen 1. D. *Marijersvius*,
 2. D. *Raumannus*. 3. D. *Elias Forselius*, och nu 4. Des Son
 Herr *Jacob Forselius*, som för sin goda insikt, i synnerhet
 i Grundspråken förtienar särdeles beröm.

Det andra Capellet är en wacker Kyrkkyrka af trä,
 som blef med Hans Kongl. Maj:ts Nådige tillståndelse byggd
 År 1751 på Nilsbacken i Öfwerwetilby af samma bys Abber
 25 til antalet, hwilka bebo något öfwer 8 mantal, utan nå-
 gon hielp af Collecter, eller andra sammanfökt. 1752 köps-
 te de en Klocka af 18 Lips, wigt, med inscription: *Gabriel*
Murih. 1753 köpte de en Måshalla af rödt Sammet, med
 Sölwä Kyrk på ryggen och Galon omkring staderna. Kyr-
 kogården är kringgifwen med stennur i 8 kant. Gudstiensten
 förrättas hwarje Sön- och Helge-dag af en här ständigt
 boen-

boende Präst, nu warande den första, min Broder Mag. Anders Chydenius, som af detta Capelgälds invånare upphålles.

Kallakari är et almannt Gifteställe, som ligger länge i sön gent mot Calasjöf Soehn, och hörer så wida under Gamle Carleby, som Rector Scholæ derstädes besörjer om Gudsstielsen, så länge Giftestet warar. (b) Här finnes och en liten Klocka med denna påskrift:

Jag kallar Golt i Kalla hamn,
Ät falla GULD med Bön i samn.

På andra sidan står, Förärd af Rådman Jacob Falander.

S. 5.

 Som ingen belägenhet, jordmän, eller naturens ställning finnes, som ensam kan tjena til människornas alla behöf och tarfwer, utan några, antingen af naturen sielf, eller konsten gjorda omkiften, så finnes och nästan ingen ort, der ei flere sådana omkiften äro; ju flere omkiften, ju fördelaktigare, beqwämligare och nödiggare skattas et land. Ut sådana fördelars utdelande har dock naturen warit mot den ena friffigare, än mot den andra: Gamle Carleby har sannerligen till detta byte ei lemnats settlös; ty har naturen någorstädes röit sin Herres godhet, wisshet och almakt, så är det wisserligen här skedd. Flera omkiften, som tjena människsläktet til nytta, nöje och beqwämlighet är här öfverflöd på. Huru högt bör ei den förmån skattas, som invånarena hafwa af det tillstötande hafvet? hwilket ei allenast lemnar dem ymnog Giff af flere slag, utan gifr äfwen de röresser, som nödtorsten fordrar beqwämlige och fördelaktige. Ei består detta land blott af stallota berg och backar, ei af wida skog

gar och hiffeliga ädemarker, ei af en torr och ofruktsam jord, ei af idel karr och sumpar; utan på allt sådant är här en jämn, artig och rätt behagelig blandning. Berg finnes här, men ei stora och många; Stenbackar äro här, men ei skallda och nakna, utan de måst bärande åkrar, mellan hvilka man ser gröna ångar, skogvurna lunder och blomsterrika dällder, dem små flytande och forlande bäckar förhvis genomskära, och liksom sammanflåta sig, då de wid sina utfall, de susande strömmar under hafsens fräsande och trossande böfver måste förgömma. Wid stranderna stå Åstogor, som liksom de tåc-kaste klypta lunder och med sin i vatnet mångfalt blänkande och dånrande skugga lifligen afundia de timliga njöens skiften och obeständighet. Genom denna ort löper i synnerhet en Elf, som kallas Stor- eller Wetil- ån, äfwen Gamle Carleby Elf, hvilken wid sitt utlopp i Hafvet delar sig i twenne grenar, som omfatta en stor Ö, kallad Röttsön, hvarpå en by af flere gårdar och samna namn är belägen. Här idkas et fördelaktigt, i synnerhet Jd- fiske, hvarj: Wår. De små forsar och fall, som finnas uti denna Elf tieua landet med de der inrättade många, så wäl Wäls som Sögarvarnar: måsta delen de smärre åar och bäckar, som, så wäl från de här uppe i landet belägna större och mindre träsk och insjöar, som mossar och källor hafwa sit ursprung, samla sit watten i denna elf; hwaraf händes, at den neder wid utloppet blifwer större och waturikare. Om Wären är wattusloten och isgången i denna åå ofta så stark, at de wid stranden belägne åkrar och ångar, samt öfwer ån bygda broar mycket skadas. Denna elfs nederbökning förättad af Landtmätaren Herr Jac. Joh. Wikar wil jag här införa et kort utdrag af, på det des beskaffenhet nogare må skönjas, samt de fördelar, som genom des rensning kunna winnas.

Ufrån Werhå gård nederåt förekomma först träsk af 2 och 3 sammars diuplek, hvilka äro med skåtmossa på flere stäl

frällden uppföde. Denna mosa samlas på wisa rum och jemte gamla rutna trån wäyer tillsammans, som ses på mosan emellan Saynäjälampi och Perhå träst, samt hindrar mycket båtfarten.

N:o 1 Kainokoski, en kort forß af 9 turns fall: sedan möter en liten grynnan af 3 tols fall, derpå 3 à 4 alns dunn åå.

N:o 2, 3, 4, 5, 6, med flera alt til N:o 70, en stor mängd med större och mindre, diupare och grundare forsar, doch ingen brant, göra alla 70 tillsammans ei mera än 229 alnars 13 tols och 11 liniers perpendicularert fall. Wid utlopet är elfwen bredast och grundast, så at diupaste ädran har allenast $\frac{1}{2}$ och $\frac{3}{4}$ alns watn: när Wärfloden är finnas doch, så här, som annorstäds öfwerflödigt watn. Sedan förestås elfwens upgräfsning och ränslning, genom hwilket följande fördelar skulle landet tilfalla. Giffet uti än skulle blifwa fördelaktigare, då watnet uti de många til samma elf fallande bäckar ei blefwe af rutna trån och stockar, samt annat stökl tillåpt och updämt. De sankt ångarna wid åå stranderna skulle blifwa torrare och hörigare, samt mycket oländig mark kunde komma i Cultur. Äter grödan wore säkrare för köld och rosta, som ofta sä skadar den, at barken af trån och Trifolii rötter utur lår (a) måste tienna til inwånarenas föda. Om de berg, som här finnas, ochlenligt Herr Bergs Commiffariens Lars Hermens til Bonden Luomala lemnade atest säkerligen hålla någorlunda rikt

(a) Med Trifolium lærer här ei förstås någon ört, som uti Flora Suecica hafwer det namnet, N:o 611: 12 eller andra alt til 619, emedan man aldri hört, at den rot blifwit nyttjad til bröd: ei heller Menyanthes 163, som hos Norrlänningarna dertil skal tienna (se Flo. Occ.) och af somliga blifwit kallad Trifolium aquaticum; utan håldre Calla palustris, 744, som här blifwit til bröd brufad och kallas mäs, på Finska webba. Jag lemnar hwar omödlug at döma, om ei Landinåtarena, som oftast färdas i skogar och marker, kunde och borde med större allwars winlägga sig om örtaförningen, emedan de hafwa bättre tillfälle än någon annan ämbetsman i Riket, at gagna denna högst nyttiga wetenskap.

ilt Silfver blefve med Grufvor försedda, wære nödigt, at en segelsled öppnades genom landet, til Lawastehus län och Päjäna, som är möjlig; då forlön för spannmålen til Österbotns Städer ei blefve så dyr som nu, när forlön för en tunna betales med en tunna spannmål. Desutom kunde ännu Lawastebönderna om Hösten få tillfälle, at affätta sitt smör, som i brist på salt ei behöfde fara illa. Wid Perhåby, 14 mil från Gamle Carleby Stad projecteras en marknadsplats, dit så wäl landswäg, som sjöfart, så från Gamle Carleby Stad, som Lawastland, wære möjlig. Der kunde Lawastebönderna försälja sin slatibosskap, som ännu samma Höst kunde från Gamle Carleby Stad öfwerseppas til Stockholm. Til slut wises möjligheten, at utmed Gamle Carleby elfs strand inrätta en sådan landswäg, att til Perhåby, at de i elfwen efter rensningen brukeliga lastpråmar, eller båtar kunde med hästar framföras.

Huru uddigt och högst nyttigt Communications wärefkets i stånd sättiande i Finland är, så för hela Riket, som i synnerhet för Finlands öfwerbyggare finner hwar eftertänksam; möjligheten ses blott af föregående Gamle Carleby elfs undersökning, som dock är af de minst wänturika och segelbara strömmar i detta land: men wärefställigheten deraf återstår ännu: att så saknar allmänheten ännu de fördelar, som landets läge öfwer tillfälle til; genom hwilkas nyttjande det usla folket kunde få någon lust och upmuntran, som så länge nästan aldeles varit förqwasde och i mistning af det lif, som en fri handels rörelse på en ort förordfakar.

S. 6.

Fredmännen är uti denna Sochn ättfällig. Backarna och höglante ställen, der Landtmannen nästan endast har sina Åkrar äro ganska steniga: Sedan de flörrer stes

narna äro undanröjde, så långt neder, som Mogen går, och til åkrens gårdande, eller ommurande använde, så består, den til bårande tienliga Jorden, af en med klappursten blandad svart- mylla, som mångastådes åfven är blandad med grof sand. Många backar finnas här åfven, som under den öfversta mull- och sten-blandade skorpan, bestå af gås- jord eller- lera, den och ibland finnes på de lägre slätterna. Den låglånta marcken består måsteds af lera, dels samre, dels båt- tre; finare och gröfre sand är ej heller sällsynt. De åkrar, som här äro uptagne på stenbackar, äro nog bårande, samt åga framför låga åkrar ganska stort företräde; så at Landt- mannen med största fördel nyttiar sina låga åkrar til ång, och är så trågen at upbryta ny åker på stenbackarne, at de Folk- rikaste gårdarne, måst hwart år öka sin åker med halft Tun- neland, eller mera: Utsädet är altså ganska skiljaktigt, efter Mantalen; ty det kommer ej an på Mantalets storlek, utan huru flitigt, och med huru mycket Folk Bonden arbetar: der af hånner, at $\frac{1}{2}$ Mantal kan hafwa så stort utsäde, som helt. Flere, som tro sig åga kundskap och erfarenhet uti åker- bruket wet jag wäl, hwilka hålla för en omöjelighet, at så- dane, bårande jord minst lika stenbackar kunna med så stor winning, som doch wärckeligen sker, nyttias til åker; men jag försäkrar, at om de sågo denna Eochns åkrar, den på dem anlagda kostnad, och den förmån, som stenbackar doch fram- för låglånt och stenlös jord åga, så skulle de finna sig, åt- minstone i denna omständighet, ännu wara oförfarna. Många hemman finnas här, som för 20 eller 30 år knapt kunnat fö- da 5 eller 6 Personer, då Brödet med stamp eller barck ut- spåddes, der nu 20 Personer wäl kunna föda sig, med rent Rågbröd, och tör hända åfven årligen förnya någon Span- mål: så stor fördel är genom stenbackars upbrukande win- nen. Med sättet at således upbruka stenbackar, behöfwer jag ej nu syflosätta mig, emedan nyligen hos Herr Directuren

Merekell genom trycket utkommit Beskrifning, på det här wärliga sätt, at upodla stenbackar. Den första, som började härstades at nyttja steniga backar til åker, war afledne Ryks-herden i Gamle Carleby, Ericus Matthia Falander, Dale-carlus, som lefwat för, wid pås, 100 år sedan: Honom är Gamle Carleby tack skyldig för den genom Steniga backars nyttjande wunna ej ringa fördel.

Åkern stötes här i Sochnen tämmeliga wäl, i synnerhet i den nedre delen, men de öfwerste Byarna, som gränsa til Sawastland äro mindre lyckeliga åker-brukare, dels af ofkunnighet, dels ock Landets mindre tienliga belågenhet; hwar förre de och äro minst förmögna. Med plöjande och harfwan- de wet Landman i sinom tid bruka sin åker, men dikandet och åkrens ryggande äro på deras stenbackar ej alltid nödiga; Doch brukas dikande, i synnerhet, der något jämt ställe på backan finnes; och uti dällderna upkastas långa och breda diken, alt efter tillfälligheterna, upfyllas med sten, öfwer täckes med grans- ris, och öfwerst så mycket mull, at plogen kan gå ohindrad.

Åkern brukas af somlige i 2, och andra 3 delar; de för- ra hafwa ärligen hela ena halften i träde, och besåa den an- dra, näst ena halsparten med Råg, andra med Korn; de sednare, som dela åkern i 3 delar, besåa en 3:die del med Råg, andra med Korn, och lemna den 3:die i träde: Den som har tillgång på nog gödsel står sig wäl med det sednare, men det förra är i widrigt fall fördelaktigare: Den delen af åkern, som man får ligga i träde, eller hwißa, brukas doch och plöjes, så ofta nödigt är, at förtaga ogräsets rotande, men besås intet.

Landtmannens här brukeliga åker-redskap äro för deras åkrar ganska tienliga, i synnerhet plogen, som uti Sverige och en del af Finland är owanlig, samt uti Herr Mag. M. Pa- zellii wakra Annmärningar, wid åker och ångs stötseln i Österbohn, finnes afritad. Harfwen är intet skild från den all-

mån-

männast brukeliga: Sladdar och wältar äro här mindre nödiga, ty jorden är måst defutom sin och mör.

De här brukeliga sädes=slag, äro förnämligast Råg och Korn, ganska få städes såås några Kappar Sommar=Hvete och gråa Vinter. Rågen såås i början af Augusti Månad, doch af somliga tidigare, somliga sednare, men ju tidigare, desto glesare; och Kornet uti Maji Månad, alt som wären är tidig eller sen: Skördetiden är äfwen efter widerleken owis. Rågen triffes bäst på backar, doch ej, i sparerhet torra somrar, på mycket sluttande och spitsiga fullar, så at då en låglant åker lönar sin brukare, som wanligast är, med 10:de eller 12:de kornet, bar en stenbacka 20: högst 30: falt; men Kornet blifwer nog ofta skadat af torcka, och gifwer fallan öfwer 7:de högst 10:de kornet. Denna stora skillnad mellan Rågens och Kornets dräktighet, bör til stor del tillskrifwas Rågens glesa och tunna såände; ty den åker, som allmänt besås med 7 eller 8 Tunner Korn får rikeligt utfäde af 3 eller 3½ Tunna Råg: Doch såå äfwen här en del sin Råg förtätt, och så derföre kunnas wid samma olägenheter, som största delen af Finland; nemligen, at de sällan få öfwer 10:de eller 12:te kornet, mista ofta sin gansta tätta brädd under winteren, och så helt små, så wäl Säd, som Ur; Då deremot de, som såå Rågen tunt, när årswärten annars wäl triffes, få sägna sig om Hösten af grofwa och städa korn, samt frodiga, långa och säd=fulla Ur: Sådä wältrefwen Säd är Landtmannen mån om, at efter några år til utfäde sig af andra tilbyta, emedan han tror, at om åkren länge såås med des egna aflastning, så wanslåktas Säden och bliv samre.

Ännu har åkren ej blifwit så förökt, at Bonden ej wät hinner med at den sköta; ty der mycket Folck warit at uptaga åker, der är ock nog Folck at sköta den samma.

Giödseln, som faller, så wid Stall, som Ladu=gårdar, öles här ej med annat, än det bäs, som wid Kreaturens so-

drande öfver=blifwer, förspilles, och med giödseln kommer at blandas; hwilken måstedels kastas uti högar wid Fä=huset, och ligger under bar Himmet, tills den, dels om hösten, dels om wären på åkren utföres: Doch brukar en del, der giödslingen är ringa, at uplasta och på åkren släpa färr=jord.

All Säd skäres här med Hand=skärar, bindes i band, större, eller mindre, alt som hwar och en behagar, sättes sedan i skylar, som med några band täckes, bäres från åkren i Nijan, torkas och tröskas.

Måstadelen Bönder hafwa flere Ri=byggnader, af hwilka hwar och en består af en Loga, en Lada och en Nija, som ej ringa bidrager til årswäxtens snara uttröskande, och Sädens bewarande för unkenhet och röta; så at jag aldrig hört någon klaga öfwer sådant, om Säden står aldrig så länge, så framt den ej wid några tilfällen blifwit fuktad. At halmen af rijandet blifwer för Boskapen otienligare och osmakeligare, kan jag med ingen årfarenhet bestyrcka, utan tror, at den rijade halmen smakar och bekommer den Boskap, som der wid blifwit wand, lika wäl, som den orijade halmen dem, som der wid äro wande; ej heller finner jag huru röken, eller rijandet kan görå halmen för Boskapen smakligare, än den orijade.

Til åker tienliga stenbackar finnas här ännu til öfverflöd, fast ej allestädes när til Gårdarne, dem Landtmåtarena uti sina refningar under den 2:dra, 3:die, och de sämste den 4:de graden uptaga; doch hoppas man, at innan kort glesare finna sådan jord ohäfsad.

Inbyggarenas åkrar ligga dels wid små träsk, åar och bäckar, dels i skogar, i anseende hwartil de äro föga säkre för nattfrost, som ibland redan Midsommars=tiden, i synnerhet i öfre delen af Sochnen, der mera skog finnes, förkastar den späda grödan.

Skogens brist har til största delen redan inkränckt det förr här öfliga swedjande, besynnerligen i den nedre delen af Soch=

Sochner, men öfver byggarena, som än hafwa någon fog öfver bruka det ännu, skönt deras grannars exempel bordt öfvertyga dem, om påföljden der af, som är den, at de redan sakna fog, ei allenast til timmer, utan ock til bränse; men om de än wäga sig någon gång at försöka fivediandet, wisar jorden sig så råttwis, för sin fordna omilda medfart, at hon knapt nu mera gifwer dem sitt utfäde tillbaka. Det skär deliga lytandet, som flerstädes i Finland giordt många stora slätter aldeles onyttiga och käre lika, är här aldeles intet i bruk.

Kål stötes här, nästan allena af Ståndspersoner, doch ei med särdeles framgång, hwilket mera hårrör af wanrykt och missans, än jordens olämplighet för denna wärt; ty både i År och i Fiol har en Trädgårdsmästare, den min far från Stockholm förskrifwit, fät här så god kål, som i Sverige: Samma Trädgårdsmästare har äfwen på min fars bekostnad här börjat anlägga en Trädgård, af fruktbärande trån, som här är en aldeles ny inrättning; huru det lyckas skal tiden wisa, än har man fullt hopp. Rökls = krydder stöta Ståndspersoner allena, uti små krydd = täppor. Rosiwor såas här måst på nygrästa land, (så kallas nyligen uptagna Stenbackar) doch ei til någon myckenhet; de triswas wäta År bäst. Hälften af Bönderna hafwa ris = humlegårdar, men så stöta, at knapt någon mins små förtäder hafwa omtalat, när de äro omsatte, eller putsade, utan endast då och då giödda; så at, om de rått blefwe stöta och kypade, wore landets winning af dem ögonfentlig. Erfarenheten intyggar, at Lin här ei skulle wantriswas, allenast Landmannen wille såd det, men Hampan är temmeligen alman, som doch ei kan förpitrass, utan håldre införes. Tobak sås ganska få, den de nyttia til rökande, sedan bladen äro något swettade.

Denna jemte de nästliggande Sochner af Österbotn äro almant lände för goda åkerbrukare, skönt de än söga mera

wunnit, än at de, som för 30 År almlant wore twungna, at blanda sit bröd med furubark, stampad haln och mäs (Fin-
narnas wanliga nödspis) nu kunna hålla sig rent bröd, fast
än folkets antal dageligen tillagit: doch hoppas man, at de-
ras oförtrutna sit, använd på de kallota stenbackarna, som
borde tjena deras grannar til efterdöme, låter med tiden,
åtminstone til en del, spara det, som nu ärligen för spannmål
går til utfönningen.

Som uti § 8 sagt är, skadas åkrar och ångar genom is-
gången och Wårkoden, ty af Åkren bortföres all lös mull,
så at bara stengrunden ligger qwar, och ångarna öfverhöljes
med sand, som både hindrar gräsväxten och Slottetkar-
lens lisa.

Åkren gårdas här ei, som mångastådes i Tawastland, in-
om samma stångsel med Ången, utan alltid särskildt, wäl til
hälften med stennmurar, som äro måst $3\frac{1}{2}$ alns högal, samt
wid påß af samma tioklek.

Den spannmål, som Landtmannen kan förnytra, hwarcfen
behöfwer, eller kan med större fördel annorstådes förnytras, än
uti Gamle Carleby Stad, der den sednare tiden gullit 16,
18, 20, högst 24 Daler Lunnan.

§. 7.

 Enna ort hafwer medelmåttiga Ångar, som ärligen ber-
gas, men aldrig giödas eller trådas, på det gräset
kunde fälla sitt frö; hwaraf händer, at de ärligen
minsta wårten, blifwa mäs- lupne och tyckas således nålckas
sin undergång. Det skulle synnerligen löna mödan, at halst
hwart 20:de År giöda sina Ångar, åtminstone med grantis,
hwilket wore det bästa sätt at utrota, den på Ångarna ska-
deliga biörnmafän, som här redan är giordt förföet med; då
hopp-

hoppas man at hälften af de Ängar, som nu höra under et hemman, kunde föda flere kreatur, än nu de stora och widlöftiga, men doch magra och mäs-lupna Ängarna. Kårr, mäs-sar och uplandningar på sjöstränderna, samt åbräddar, semte ålerlindor, består nu inbyggarenas mässta äng af; derföre finnes och föga andra hårdwalls Ängar, än de äldsta uplandningarna, åbräddarna och åfer-lindorna, men emedan Landtman-nen, som förr är sagt winlagt, sig om åferbruket, har han funnit, sedan guds-feln börjat tryta, som man plögar säga, at Ängen är Åltrens moder, och derföre äfven börjat täncka på des förökande, men föga förbättrande.

Ängen öfres här i synnerhet på 4 sätt. 1:mo genom up-landningar wid sjöstränderna, dem Landtmannen ei wida-re bekymrar sig med, än at han, det naturen giordt tienligt til Äng, insfänger, hägnar och nyttiar. 2:o genom små och grunda trästs uttappande, uti hwilka Fjfsen ei öfwer Wintren kan behålla lifwet: sådana Ängar kunna blifwa så mycket waraktigare och fördelaktigare, som de med dammar kunde af Wårwainet giddas. Et sådant prof är här giordt med es-träst uti Neder-wetilby, som kallas Jolka, och på 3 eller 4 År uti höwärt så tiltagit, at de ställen, som aldrig förr blifwit slagna nu kasta af sig 60 eller 70 Wintertaf, utom såf til så stor myckenhet, at alt ei kan bergas: man har hopp, at samma träst, om med uttappandet fortfares innan fort tid kan wäxa några hundrade taf hö. 3:o har man begynt med wåta mofsars utörkande, på samma sätt, och med samma framgång. 4:o Finnes här ännu til stort öfwerflöd, sådana gran-skär, som redan af dagelig årfarenhet ses vara de bästa Ängsämnen, och af idoga händer brukas dertil, at allenast inom en by är tilgång på dem, wäl til 100 Ladu-land, som wänta på oförtrutna händers ans, innan de kunna gagna si-na ågare.

Hö = bärningen tillgår här på det sätt, at slätter-larlarna gå alla, så många de äro, efter hwar andra, dem Qwinfolket följer och det aflagna höet samlar med refforna, samt i strängar utbreder; när det torckats, hop-reffas det, uti så stora såtan eller högar, som et hion förmår uti en lång dertil giord widia, kallad swega, derifrån bära til närmaste Angslada, der det impacas och förwaras. Der Angarna äro mycket sancka, brukar både slätter-larlen och den som reffar, uti fötren fastbinda der til af trä giorda stidor, med hvilka de ei utan särdeles besvär gå.

När regnaktig wäderlek infaller bärnings tiden, så sker så här, som annorstädes stor skada, och om något sätt kunde finnas, at torcka höet i sådan wäderlek, wore det mera än mycket wärdt: i så fatta omständigheter brukar wäl Landtmannen här, at utbreda gräset kring om wäggarna, uti ladan; men detta sätt at torcka är dock ganska otillräckligt.)

Betes-hagar äro här föga brukliga, utan bostapen går gemenligen uti skogar, på slätter, backar, dälder och karr, alt som de behaga och wid hwar By hafwa lägligt, samt sölas mästie dels af et Wall-hion. Neder wid Siöstranden är Bostapen ganska begärliga efter de wärter, eller gräs-slag, som wära på nya upplandningar och hafwa någon saltsmak, deraf de må ganska wäl; derföre gnaga de ock på stränderna ofta, som man tycker bara jorden, skönt de straxt brede wid hafwa tillräckeligare bete.

S. 8.

Såsom på denna ort ej finnas några skogar eller marker, som äro delta Inbyggarena, Byarna, ja ej alltid Sochnarna emellan, så finnas här ej heller några afskilda Krono-Häradss eller Sochne-Allmänningar. Alt på denna ort förre varit stora och tätta skogar, är bekantare, än at dertil bewis behöfdes; men at skogs-öddandet sednare tider mångfaltigt,

Digt, jag må säga fäseligen tilltagit, är blått deraf klart, at mera näppeligen något törwed fås närmare än 2 eller 3, såg och hus timmer 4 eller 5 men stormvärks trån 7, 8 eller 10 mil uppe i landet. Öfwer skogs ödandet klagas så almant, at man må ledsna wid, at höra och läsa så många klage wisor; men då dermed dock ingen ledsnad at öda skogen kan winnas, så är deröfwer ännu för litet klagat. Under! at så många witre mäns försakningar och skrifter, en dagelig ärfarenhet, som med egen skada är förknippad, Öfwerhetens förbud och det allmännas ögonstenliga misströstad, icke kan något uträtta, til en så nödig waras önnare handterande och medfart.

Öfwerheten har medelst påbud, om swediantets och tidru- tillvärkningens inskränckande, samt stormvärksstråns befresdande, m. m. öfwerlöddigt wist sin ömhet för skogen; men besägeligen, hwad är dermed uträttat? ja säga kan och uträttas, så länge en obetänkt egen nytta mera aktas, än Öfwerhetens stadgar, somsofsta på det allmännas wäl. De af vår ömsinta Öfwerhet tagna hålsosamma steg, uträttade i början så mycket, at en del började minska sitt skogs hygge, men andra, i synnerhet de förmodnare, låto aldeles intet afsträcka sig, utan trodde sig just nu wara gifwit tillfälle, at nyttia skogen, efter egen wilja, utan intrång af andra. De mindre förmodne kunde ei heller tåla, at skogen, dem til nackdel, för deras ögon blef nedhuggen, och de med sin lydno endast riktade sina dryga och tillagsta grannar; utan angreps jemwäl skogen med fullt allwäre. Så wäl Öfwerhetens stadgar, som wederbörandes slit wid deras handhafwande äro högst berömmwårda; men som den hålsosammaste lag och strängaste upsikt dock aldrig kan aldeles förhindra des öfwerträdande, så har ei heller alt misbruk wid skogens nyttjande ännu kunnat hämmas. Jag wil här korteligen anföra de färdämsta sätten, på denna ort, at öda ut skogen. Den ödes rimo genom mycket öndig husbyggnad; ty på de minsta hemman stå ärtmstone 20 Rinn under tak, men

på de större wäl 30 eller 40, utom hölador på ångarna; då likwäl 15 eller 20 hus wore tillräckliga för det folkrikaste hushåll: Således finge åtminstone 15 runns timmer, näsiver, takwed, m. m. för hwar gård besparas, och om jag allenast wille räkna hwarit hus, af de öfwerflödiga, til 20 Daler Kopparmynt (fast det sämsta derföre näppeligen kan fås) gör det doch för Gamla Carleby Sochn, som består af 270 Hemman, eller Rikar 81000 Daler Kopparmynt. 2:o med öfwerflödig Fartngs bygnad, som til nyliqare tider här öfswit idlad; hwarwid de största trån måste stupa, för en enda rot, som doch tör blifwa onyttiga sedan den nogare undersökes, och jemte bolen uti skogen förrutnar, utan at det ringaste gagna någon: detta skogsöddande har doch, så wäl sielfwa omöjeligheten, som uti förra delen pag. 32 sagt är, som och Höga Wederbörandes anstalter tämmeligen inkränkt. 3:o med sivediande, som ännu brukas, der obränd och til sivediande tienlig skogsmarck finnes, hwarom uti 6 S redan är ordet. 4:o med de uti Gamle Carleby elf besinteliga 11 Sägghwarnar, som med et dubbelt blad säga, de bästa 70 eller 80, de sämre 20 eller 30 tolfter i weckan, då watnet är tillräckeligt; men inga af dem gå hela året. En Bonde af de största skogs öddare i Öfwerwetil Capelgård faller endast för sin del årligen 6 = 7 eller 800 sägstockar, hwaraf åtminstone 200 tolfter bräder kunna sägas, de mindre skogsöddare 2 eller 300 stäckar hwar, några falla åter somliga År aldeles inga; så at, om jag tager det minsta, så finnas här 150 Bønder, som årligen falla sägtimmer, låt wara allenast 150 stockar hwar, så sägas likwäl i denna Sochn 22500 stockar årligen, men på 10 År 225000, på hwilken tid näppeligen något träd hwarit blifwa tienligit til sägtimmer, af dem, som förr wore för små, om de öfwen för katande til tieruwed blifwit förskotte, hwilket doch så mycket mindre står at wänta, som fullwuxna sägtimret ofta måste fylla den brist, man har på tieru åmnen. 5:o med tierubränneri, som ännu ei tilbörigen kunnat blifwa inkränkt; skönt den författning af wår ömsinta Öfwerhet är

giord

giord, at allenast wist antal tierutunnor får årligen tilwårakas, af hwar Bonde, efter des ågande mantal; nemligen, 12 på 1, 6 på $\frac{1}{2}$, och så widare, samt at alt så mycket rictigare måtte tilgå lemnas til hwar Bonde en billet, hwarpå i Tullarne antecknas, huru många tunnor Bonden infört och försålt. Af alt detta, som anført är kan noggsamt ses, huru nödigt det är, at sådant skogsöddande, ju förr des håldre förekommes, så länge någon skog ännu är öfrig.

Så länge egennyttan, en nästan obotelig swårighet wid alla hålsosamma inrättningars wärkställande, är så almån, som af föregående kan ses, är nödigt, at så förknippa det almännas wäl med hvars och ens enskilt wälfärd, at då det senare sökes, winnes åfwen nödwändigt det förra; åtminstone, at det almånna ei skadas, då det enskilda eftersträfwes. Skogens ömmare medfart, en för det almånna högstnödig sak, kan swårigen winnas, utan genom des delning, alla hemman, eller åboer emellan. Med skogens delning emellan byarna är föga, eller aldeles intet uträttadt; ty såsom de förmögnare och folkrikare nu föröfwa wäld på hela Sochnens skog, och lika som tåfla om förtråde uti des härjande, så skulle och ske på byns samfålte skog: den förmögnare skulle söka at nyttia skogen, innan den fattigare hin-ner til: Men om hwar Bonde ågde sin skog enskilt, och skogen jemte åker och ång wid hemmannes flykning blefwe delt åboerna emellan, så wore hwar och en twungen, at så handtera sin skog, som han derwid finner sin fördel. Til en sådan skogarnas delning twofes Landtmätarena vara af öfwerheten ånnade: Och emedan de uti hwart Län wanliga wore til så widlöftigt arbete otillräckeliga, har des ömma omsorg för Finlands wäl öft deras antal med 20 så kallade, Commissions Landtmätare. Högstöf- feligit, at så så berömligit utlyste derigenom kunde winnas, och wårt öfända Finland blefwe til sitt lynne mera bekant; som doch efter alt utseende nåppeligen, inom flere Åra 1 Hundrade står at wänta.

S. 9.

I denna ort äro Håstarna medelmåttiga, så till storlek, som styrcka, nyttjas nästan allena till förför och åkrens brukande, samt sätta i anseende till sin dyrhet Bonden ofta utur stånd, at tilböriligen håfda sitt Hemman, när de wans trifwas. Nästan omöjeligt är, at hos gemene man utrota den ogrundade tancka de allmänt hysa, om Drars otienlighet, både till återbruk och förförs framskaffande, som är så inrotad, at en Bondedrång håller för största nesa, at drifwa en Öre. Atskillige Ståndspersoner, hafwa både med ord och efterdömmen sökt fåfångt at förlägga sådant. Drars nytta wid förförs framskaffande är så handgripelig, i anseende både till samre foders dugelighet, köttets åtelighet, priset billighet och hudens brukelighet, (hwar emot Håsthudarna sällan, eller aldrig nyttjas) at jag skattar onödigt derom widlyftigare orda; Önskar allenast, at våra Bønder säge sin egen fördel deraf. Det allmänna Kossaget här i Landet är ej godt, men kunde dock mycket förbättras, dels genom bättre Åfwelns införsel, dels och genom den förra Åfwelns förädlande: Det förra har Rådsmannen Herr Jacob Falander, på sitt Hemman, Saka lahti benämndt, wißt prof af, med en Hålländsk Tiur, den han sig förskaffat; det senare winnes, om Kallswarne, som efter största Tiurar och bästa Mjölk-Kor falla, upfödas med söt Mjölk, längre tid, än wäntligt är, ej släppes till Tiur förr än 3 eller 4 års gamla, och fodras öfwer Wintrarna med godt Hö. Fast än en så upfödd Ko ej ännu är jämn-god med de Hålländska, uti mjölkandet, står sådant dock uti 3:die eller 4:de afsemmen ofelbart at hoppas, då alla efter hwarandra ägt samma ans och föda. Boskaps-skötsel, jemte återbruket räknas bland de förnämsta Landsmannens näringar i denna Sochn; ty här finnas helt, halft, och tör hånda mindre Mantals-Boer, som äga 20 eller 25 mjölkande Kor, utom annan Boskap: Doch föryttra de fö-
ga

ga af Ladugårds aflastningar, utan nyttia måsta delen der-
af i sina Hushåll.

Sedersta delen af Inbyggarens Får äro ännu grof-
villige, af den allmänna Finska arten; Doch är redan berömlig början
giord, med finlligare Fårs framaltstrande, genom dels Engels-
ska, dels Spaniska Vaggars införsel. Landet har wäl i all-
mänhet haft den olyckan, at de Finska Fären welat wantrif-
was; man är ännu ej säker, antingen det härrör af wanryckt,
eller otientligt bete: Doch har den finlligare arten ej ännu
röjt någon särdeles wantrefnad. Här finnas Bönder, som af
egen afwel och slögd kunna kläda sig redan med kläde, som kan
wärderas lika med 15 eller 18 Dalers kläden. Uti Färens ans-
fattas ännu mycket; doch hoppas man, at Landtmannen med
större alfwär winlägger sig om deras tilbörsliga ryckt, sedan han
så handgripeligen finner sin egen fördel der wid.

Swin-Kreaturen födas här med mäs, ej utan särdeles
fördel, hwar om nedan före widare skal handlas, hwilka Krea-
tur, jämte Höns ej äro aldeles allmänna.

S. 10.

Inga Diur-fången idkas här med alfware, doch fångas
Bisrnar uppe i Sochne-skatan, som ej gärna trifwas
i den sfoglösa nedre delen. Om hösten når litet Snö
fallit uppsöka Björn-Karlarna Björns-fiät, och sedan de dem
funnit giöra en stor los, lik en cirkel, at den tractt dit diuret
gåt, och den så wid, at inga fiät mera gåt utom den samma;
sedan gå de alt mindre och mindre cirklar, eller loswar, tills de
ändteligen utmärcka et wist rum, der Diuret tagit winter-
qwar-ter; der öfwerfälla de det om wären, då Snön är störst, och
med Pra, Spiut eller Böska; antingen med, eller utan Hundars
tilhielp stäcka des dagar.

Utte i märcken (så kallas den öfre delen af Sochnen) fångas åfwen Will: Renar med Spirit, eller Bøfkor, blått tillfälligt wis och til ringa antal. En stor del af dessa Renar, som här fållas och kallas willa, äro ej annat än Lapparnas tamda Renar, som om somrarna kommit genom sällskap med de willa at lämna sin fosterbygd, det deras märckta och skurna öron in tyga, m. m. som på dem kan märckas skiljaktigt ifrån de willa.

Wargar fångas här ganska litet, så at deras stora antal derigenom föga minskas, hwarföre de ock, så Winter, som Sommar, i synnerhet wid söstrandén, der mindre snö är, göra stor skada.

Andra Diurfång wet man här ei stort af, utan hwad af flump kan hända. Både Sjö- och Skogsfoglar finnas här, men deras fånge är så beskaffat, at det föga, eller aldeles intet gagnar; ty fogeln fångas med skjutande, som skrämer och landts förwisar honom til de orter, der han oskrämd och i större ro får tillbringa sin tid och öka sit släkte; ja under stelfwa lektiden, då hon borde i synnerhet befredas, fångas hon som håftigast, hwaraf händer, at leken blir genom några skott til hela Året förstingrad. Snaror och fållor brukas Sommar och Höst, de kunde i sinom tid wara tillåteliga, om ei folkbristen wore stor, samt angelågnare syflor blefwe försummade. Nu talar en beklagelig årfarenhet, at alla, som winlagt sig om dessa nåringar blifwit utfattige och brödlöse, i synnerhet de, som åslas med skytteri; ty deras tidspilla och omkostnader på krut, kulor och böfkor äro wisä, men fångat är så owist, at om det än, då lyckeligast är, betalar utläggningen, betalas doch dagswårcken aldrig, som dermed förspillas.

S. II.

Sjö fångas här i Sochnen af åtskilliga slag, så uti Salt-
sjön, som Storån, samt andra små träsk och bäckar up-
pe i Landet, doch ei til särdeles myckenhet. Skår-böndren,
som

som hëra under Gamle Carleby (a) hafwa til nyligare tider sköte Fiskeriet, som sin förnämsta och nästan endaste näring, men emellan den födo-grenen ei mero är tillräckelig, hafwa de minskat sitt Fiske och begynt med Åkerbruket, som mera tycks löna mödan; de af dem, som äro slitiga Fiskare och församma Åkerbruket hafwa med plats sin utkomst. En del af Bönderna ligga några veckor om Sommarens uti Fiske antingen wid Kalla-kari, Rensögrundet, eller Tanckar; der fånga de med skötar, så mycket Strömming, som i deras hushåld åtgår, för hända de ibland äfwen kunna något föröttra. Uti de här befintliga många små bäckar, samt i Storån hafwer förr warit fördelaktigare Fiske. Uppe i landet finnas ännu små Fiskrika Insöar, hvilka dock snart kunna utfiskas, om ei måtta dermed hållas. De almännaste Fiskslagen finnas här; men Rudor allenast uti de närmast til Saltjön belägna träsk, längre up i landet äro de sällsynta, och långst uppe finnas aldeles intet: här af tyckes man sannolikt kunna gifva, det denna Fisk, som wäl ei allmänt fångas i Saltjön, torde der dock finnas (b) och hafwa derifrån efter de små uti Saltjön fallande bäckar hulpt sig up til dessa Dammar; eller at den är här aldeles fremmande och blifwit planterad. Uppe i Sochnestatan finnes efter Böndernas berättelse en orwanlig Fisk, den de på Finska kalla Sulkawa; skal wara likast Bräken, dock något linsare til färgen, har svartblåa ögon och hårdare fjäll, än Siken, är från 6, til 9 tum lång, från 3 til 5 tum bred och mindre smaklig at äta.

§. 12.

S M Hålsö-Brunnar och Mineral-watn har man på denna ort ingen underrättelse, skönt de wid nogare grannskning torde finnas; men Saltpeter är här sednare tider af Cronan kokat, somligastådes med nog god fördel, alt efter

(a) Se Förra Delen § 2. (b) Med säkerhet wet man, det Rudor blifwit utur Hafwet uptagne i Luvia, som ligger 2 mil från Björneborg.

ter jordmånenens bestäffenhet: om nödig dikning ei saknades, och Saltpeter-lador blefwe inrättade, är troligt, at Saltpetersinuderier här med stor fördel kunde idkas.

Kalk finnes här i lösa stenar, i synnerhet wid Keltviå gränssen, men af det gråa slaget, så at den blott til murning kan nyttas; dock är i denna Sochn intet Kalkbränneri, utan i Keltviå är et sådant nyligen inrättadt.

Tegel slås af Bönderna, i synnerhet de närmast til Staden Boende, så mycket, som til murning i Staden och Sochnen åtgår, men söga takpannor. Det gamla tider här slagna Teglet finner man allmänt wara starkare och waraktigere, än det, som nu slås, men om det hårrör af bättre lera, större slit och insickt uti denna handtering, eller något annat kan ei med wisshet säga. 100 Tegel säljas här gemenligen för 2 Daler. 16, eller 24 Ore.

§. 13.

Några Grufwor eller Sten-brott finnas i detta Land; men om tilfalle til sådana lemnar flere omständigheten godt hopp. Gamla sager swärfwa här bland folket, om några Berg uppe i marcken, som skola hålla Silfwer, af hwilcka en Guldsmied för lång tid tillbaka gutit Silfverklannor; hwarföre en Bonde, benämd Kånså Hans, samlat de bästa stuffer han tykt och med dem rest til Stockholm, i mening, at dem för Bergs Collegio uprvisa, men på wägen har hela hans stätt af Stadsboarna, dem han fölgde med blifwit mot Gråstenar bortbytta. Detta är en sägen, som hwar och en får tro, så mycket han will; men at här med större allwäre blifwit tänckt på en Jerngrufwa, i synnerhet af afledne Häradsbördingen O. E. Törnstedt, wisar hans originela, til en Bonde lemnade Försäkringskrift, så lydande: Så som årlige och bestedelige Njemde-man, Mats Tomasson Stog hafwer understrefwen gifwit underrättelse och anwising, på et Jernstreck, belägit i Gamle Carleby Sochn och Nederwettis by, hwilket jag i SKRans

rens Namn finnad är at uptaga och i fullkomlig gång bringa; Alltså har jag til en hederlig ärtientflo och ihogkommelse härmed welat försäkra bemålte Mats Tomasson Skog och dess arswingar, at han skal hafwa at undsa Ettusende Daler Kopparmynt, då detta Wärt kommer i fullkomlig gång, och det befinnes blifwa beständigt, hwaremot jag hoppas honom nu i förstone skola bemålte arbete och Wärt wara beforderlig.

Brahestad den 29 Juli A:o 1726.

O. E. Törnstedt.

Berget Seisa, der detta Järnstred skulle finnas är belägit i och en fjerdedels mil från Ribermetil Capell-Kyrka. Emedan här mig iuterligen ingen skärpning är gjord, så kan ei weta af hwad besäffuhet Berget är längre neder. Af detta Seisa Berg har Herr Kyrkoherden Pazelius låtit bryta en Telgstens art, Ollaris, som är nog fin och glatt; Hwar af äro några Tobakspipor förfärdigade, men om deraf finnes någon nyckenhet, och om den äfwen kunde nyttias til Grytor, m. m. sådant, är jag ei underrättad om.

§. 14.

Si forrhet wil jag anföra de örter och växter, som Landtmannen här wet at, antingen uti hushållningen eller medicin nyttia.

Convallaria Flora S. 273. allwänt kallad *Lilium Convallium*; man wet här, at medelst Blommornas läggand: uti klappan gifwa Brenwinet angenäm lukt och smak.

Ranunculus, på Swenska Allgräs, kallas här Wiskommarsblomma, F. S. 458, på Finska Karakankukka, plockas, torkas och nyttias på wärefande leder, sedan Orten uti litet rent watten är upkokad; man wet äfwen bruka den i stället för Spanstunga.

Achillea F. S. 705 kallas här Hufstibblomma äfwen Backhumla, Blommorna brukas i Bränwinespannan, och i drickat, at göra Öl, som man snart supar af.

Trifolium kallas här Wäpelgräs, på Finska *Apilas* F. S. 612. Blommorna plockas och kokas uti gammalt Smör, som silas genom en duk; när det stelnar blir det hårdt och gult som war, samt lägges på sar, som plåster, är ganska godt, helar och bewarar såret för död-kört.

Calla palustris kallas här Wess, på Finska *Webba* F. S. 744. är under förra öfresden mycket brukad til bröd, som bekant är; men nu allenaft at gibba Swin kreatur med. Der det wäker när in til gårdarna äta Swinen det ganska gärna om Sommaren, och må deraf så wäl, at

de söga äro magrare än gidda. Dese creatur, som til Winter söda beshöwa Spannmål och dyligt, som blifwer nog dyrt för en hushållare södes här af en del med bara Mes, som är ganska lätt at få, der det i myckenhet växer; Om Hösten slås det af och så wänt, som det utur kårret hämtas, lägges emellan pålar, hwilka äro 2 och en half alns höga, slagne ned uti marken, lika som uti en cirkels omkrets af, wid på 2 alnars diameter, der det fryser uti stora klumpar; de dragas hem om Wintern och lemnas Swincreaturen til södo. De må här af ganska wäl, blifwa frod: wuxne och sakna ei annan wintersödo.

Abies, Gran, F. S. 789 på Finska Kusi; des toppar afhugne brukas somlige i klarpannan, at girda Brånwinet bittert. Af Bänderna äro också förskä gjorda, at bränna Brånwin af bara Granris, hwilket blifwit huggit och på wanligt sätt tilredt; Brånwin hafwa de fått, men huru godt och huru mycket wet jag ei. Des öfrige nyttor i hushållningen äro almåna.

Juniperus, Len, F. S. 724 på Finska Katawa; växer ei här så stor som i Sverige: deraf brännes Olja, *Oleum empyreumaticum*, som brukas mot inwärtas sjukdomar, i synnerhet Rödsof. Wären blandas ibland Brånwinstillet; af idel här brännes äfwen Brånwin; deraf fås den stöna Embårs olian, des *Oleum essentielle*, och Embårs *Spiritus*, som i Brånwin, för några inwärtas ansöcker intages.

Betula, Bisdell, F. S. 776 på Finska Koiwu; med barken färgas rödbrunt, är en stark och genomträngande färg, så at den utan tillsats af Allu färgar Hampa och Lin, som i den lödade lagen indoppas; genom tillsats af Allu färgas med löfwen gult.

Alnus, Abl, F. S. 775 på Finska Leppå; med lagen af des bark wet man här färga Brunt och med tillsats af Viciol swärtta linne, men med tillsats af en fin, swart ässa, som utu kårr tages färga ylle swart.

Lycorodum, Jemna, på Finska Kelda F. S. 860. wet man äfwen här, at genom tillsats af Bisdell och Allu färga gult der med, sergen blir wacker och waraktig.

Callium, på Finska Matara; finnes här, doch köpes des rötter från Calajoki, som gifwa en wacker nästan Carmolin-Röd färg, se Wet. Ac. Handl. för 1742 pag. 21.

Salix, Widen, på Finska Paja F. S. 805. des bark är af några brukad för fråsan, så at deraf är tilredd en decoct, hwaras Patienten intagitt. Denna cur är funnen nog soveran mot fråsan, men har förordsat efterat en stark hölnad i kroppen, som doch af des oinfränkta och owar samma nyttigande torde härröra.

Myrica, Strandporr F. S. 817. är äfwen här brukad fördom för Ennla, lägges för en starka lukt ännu ibland drickat och brenwin.

Humu-

Humulus, Humla F. S. 818. utom dess allmänna bruk i dricka, nyttas ibland dess stielkar, i brist på Hampa, til grössa slit-plagg: Råstielkar nyttas til samma behof.

Rubus, Hallon, på Finska *Waur*, *Waramet*, eller *Sadermar*, F. S. 408. bären knodas tillsammans med kornmiöl, bakas och gräddas, eller torfas, samt när blet är tunnat hänges et stycke af Hallontakan uti drickat, som gifwer en ganska angenäm smak och lukt.

Följande har Herr Commministern Jacob Forselius, i Öfwerwelil mig gunstigt meddelat, uti detta ämne.

Achillea F. S. 705. på Swenska Rölleka, Finska *Sata lehti*, deraf tilreda somliga plåker. *Angelica*, på Finska *Putki* 234. brukas för osundt väder: *Polypodium*, Stensöta, på Finska *Meijuri* för bröstvärt: *Naphe*, Rållarhalabär, på Finska *Täsinän marjat*, 311, för magref: *Malört*, *Eubly*, *Tällitunt*, *Veronica*, och *Linna* för förbring. Med *Poryla*, *Wintergröna* 330 och humla, badda somliga med stor nytta smällande och värkande leder. På rosen bindes otokad hampa, jett och sönderfött tegel sten. *Plantago* Groblad, på Finska *Kautalehti*, 122, bindes på öfna sår; men så äro, som weta tilreda deraf, äfwen som af *Vaccinium*, *Tranbär*, på Finska *Karpalo*, 315, ögonwain. En del färgar rödt med *Lysimachia*, *Rebeckebrås* 166 eller 67.

S. 15.

En Gamle Carleby Sochn äro födda, döda och wigda på 4 år, som följer:

Folkets talrikhet besänts.

	Födda	Döda	Wigda		Mank.	Qwint.	Summa.
År 1749	213	150	33	År 1749	1438	1607	3045
" 1750	215	130	51	" 1750	1495	1647	3142
" 1751	226	169	29	" 1751	1500	1689	3189
" 1752	233	170	26				

Följande är mig gunstigt meddelat af Herr Befallningsman Lars Brunell, Summa på behållne Riktar i Gamle Carleby Sochn, sedan Torpare, Handwärdare och inhyses hion äro afdragne.

Fördbots Hufvud Mantal.		
År	Riktar	Riktar i Sijarna (a)
1725	166	16
1737	198	21
1753	243	27

(a) Här märkes, hwad i Första Delen S. 2. om Långön och Anisön sagt är, som enligt Fördboken höra til Cronoby Sochn.

Summa på Kronans två tredjedelar af Lionden.			Summa på Personerna uti Man- tals-Längderna.	
För År	Tunnor	Kappor	För År	Personer
1725	85	21	1725	395
1737	104	10	1737	704
1753	150	///	1753	1117

Summa på G. Carleby Söghns utskulder för 1753.		Gant.	Dal.	öre	pr.
Ordinarie Landt- & Råntor	"	"	2570	///	///
Riksdags Bewillningar	"	"	1857	24	///
Båtsmans-pemning, för 50 Soldat-rotar à 3½ Dal.	"	"	166	21	8
Monderings - Pemningar	"	"	50	///	///
Soldate Löner för 50 Rotar, à 10 Daler	"	"	500	///	///
144 Tunnor Rånte- och Giårdes - Spannmål à 6 Daler, efter 1753 års Marcgång	"	"	864	///	///
150 Tunnor Lionde Spannmål, à 6 Daler	"	"	900	///	///
Summa -			6908	13	8

Uti Gamle Carleby Söghn finnas inga Konungs, Gårdar eller Säter, utan alla äro Bondehemman, och nästan allmunt af åboerna bördade.

Gårdarne, som måstedeles bebos af Bønder, äro så wäl bygda, at man så städes finner så allmunt wäl bygda Bondegårdar. Inbyggarena äro allmännaft snäpge och renlige i sina Hus och Kläder, nyktere, mun- tre och lifaktige, arbetsamme, ganska handslöge, i synnerhet i det, som Snickare, arbete kallas, läraktige, at antaga sådana förslager, hwar af de så sig någon botnad, förståndige, höflige, som af en Bonde kan fördras beleswade och til en del tåmmeligen walmående.

Här med slutar jag nu min Läfare Afhandlingen om Gamle Carleby, och utbeder mig ditt wilda önddome. Opåmint finner jag här många brist- fälligheter, utan at nu kunna förbättra dem. Alla, som uti olika ämnen utgifswa något, i synnerhet i des egna Swenska dräkt, underkasta sig flere tadelfulla domar, än någon annan, och oftast deras, som miust äro sticle- liga, at i sådana mål falla mogna önddomen: Sådant finner jag wäl, men, långt ifrån at det skulle oroa mig, giör min innerliga walmening med detta mitt arbete, och den lifswa plikt, som jag efter mina omständigheter, mot min Fosterbygd fått fullgiöra mig så tilfölest, at jag gärna unnar
tadlaren sitt nöje.

G. A. A.

6611723 6611723

Sammandrag

21f

Gull - SPECIALERNES EXTRACTER.

Sfruer

The förnämste Landt-PRODUCTER,

Swär med Händeln fortsättes

Från

Gamle Carleby Stad.

[illegible]

R. Gamp. Risp.		Ein Blat		Obachtlat Ein		Blat		Of		Zort Giff		Zalg		Zort Rißti		Koppat		Gmbr	
	Risp.		Risp.		Risp.		Risp.		Risp.		Risp.		Risp.		Risp.		Risp.		Risp.
1744	1187	16	139	9	13	10	91	15	13 $\frac{1}{2}$	34 $\frac{3}{4}$	8	152 $\frac{1}{2}$	///	///	///	///	///	///	
1745	1841	15	160	///	173	5	196	4	95 $\frac{1}{4}$	68 $\frac{1}{4}$	55	472 $\frac{3}{4}$	///	///	///	///	///	///	
1746	1395	///	173	5	116	14	265	10	173 $\frac{1}{2}$	49 $\frac{2}{3}$	41 $\frac{3}{4}$	254 $\frac{2}{3}$	///	///	///	///	///	///	
1747	1518	2	96	10	94	8	254	10	33 $\frac{9}{10}$	49 $\frac{9}{10}$	33	340	///	///	///	///	///	///	
1748	1762	5	91	8	117	10	202	2	122 $\frac{1}{4}$	62 $\frac{7}{8}$	45	423 $\frac{3}{4}$	///	///	///	///	///	///	
1749	1950	12	53	19	121	5	160	4	82 $\frac{1}{2}$	52 $\frac{3}{8}$	46 $\frac{3}{4}$	420 $\frac{1}{2}$	76 $\frac{1}{2}$	188	///	///	///	///	
1750	2792	15	33	///	178	14	401	12	118 $\frac{9}{10}$	61 $\frac{1}{2}$	82 $\frac{1}{2}$	382 $\frac{9}{10}$	20	///	///	///	///	///	

[illegible]

	Wed		Hö		Vår		Sommar		Blagant	
	Sammar.	Laf	Winter	Laf	Winter	Laf	Winter	Laf	Winter	Laf
1744	420 $\frac{3}{4}$	698	205	28	$\frac{1}{2}$	2095				
1745	326 $\frac{1}{2}$	886 $\frac{1}{2}$	163	88	7	232				
1746	339	1068 $\frac{1}{2}$	164 $\frac{1}{4}$	73 $\frac{3}{4}$	7 $\frac{1}{2}$	306 $\frac{1}{2}$				
1747	294	1567	292	229	24	810				
1748	290 $\frac{1}{2}$	1320	131	476	49 $\frac{1}{2}$	48				
1749	326	1091	100	336	26	90				
1750	196 $\frac{1}{2}$	1774	155	481	57	90				

Samle Carleby den 30. Maji 1751.

Sv. Ol. Nordeen.

Anmärkingar.

Si denna Tabell äro uptagne, ej allenast de waror, som utsteppas, utan äfwen alt det, som uti Staden och til des förnödenheter åtgåt, samt en del, som icke ens utsteppas: så utsteppas här ifrån;

1:o Ingen Spannmål; ej heller

2:o Bostap, eller Gåstar och deras Foder.

3:o Jern och des Smide antommer från Stockholm och Rimå Bruk uti Wäro Sodhn strax söder om NyCarleby, samt

4:o Kopparen ifrån Stockholm, och består måst i färdig giorda Brånwings Pannor.

5:o Salt Strömming och annan Gist utsteppas icke ens, emedan der af ej mera sångas, än Gushällen noga behöfwa; dock förbyta Gistarena, sin Strömming mot Spannmål, wid sina utresor.

Alla öfriga här nämnde Persedlar, blifwa här ifrån, somliga mer, somliga mindre til Stockholm utsteppade, undantagande Linet, Sampan och Våswern.

